

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДАВНОСТІ ВИКОНАННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО ВІРОКУ – відмова д-ви від виконання

призначеного особі покарання у тих випадках, коли воно не було виконане упродовж певного строку з дня набрання вироком сили (ст. 80 КК). Так, згідно із ст. 532 КПК «Набрання судовим рішенням законної сили» вирок суду першої інстанції набирає закон. сили після закінчення строку подання апеляційної скарги; суд. рішення суду апеляційної та касац. інстанцій, ВС України набирають закон. сили з моменту їх проголошення. Однак у силу об'єктивних (стихійне лихо, епідемія, тривала хвороба або тяжка травма засудженого, які перешкоджають виконанню вироку, тощо) або суб'єктивних (втрата або знищення доктів, недбалість осіб, відп. за виконання вироку, тощо) причин призначене судом покарання може бути своєчасно не приведенне у виконання. Покарання особи через значний час після набрання вироком закон. сили може виявитися недоцільним як з точки зору зміни соціал. небезпечності засудженого, так і виходячи з цілей покарання.

Передумовою цього виду звільнення від відбування покарання є засудження особи за будь-який злочин з призначенням їй будь-якого виду осн. покарання на будь-який строк або у будь-якому розмірі. Як виняток (ч. 6 ст. 80 КК) давність не застосовується у разі засудження особи за злочини проти миру та безпеки людства, передбачені ст. 437–439 та ч. 1 ст. 442 КК. Цей виняток зумовлений міжнар. зобов'язаннями України (див. *Європейська конвенція про неза-*

стосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів 1974, Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968).

Підставою звільнення від відбування покарання за ст. 80 КК є сприятливий вплив строків давності обвинувального вироку. Цей строк починає впливати з моменту набрання таким вироком закон. сили і триває увесь час, доки вирок не виконується з причин, не пов'язаних, однак, з ухиленням особи від його виконання (див. *Ухилення від відбування покарання*). Такими причинами можуть бути, напр., бездіяльність держ. органів, на які покладено виконання вироку, лікування особи, яка після постановлення вироку, але до початку його виконання захворіла на псих. хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, різноманітні форс-мажорні обставини тощо.

Тривалість строків давності виконання обвинувального вироку залежить від тяжкості вчиненого особою злочину, виду (а коли йдеться про позбавл. волі – і розміру) призначеного їй покарання. У ч. 1 ст. 80 КК встановлюються 5 диференц. строків давності: 2 роки – у разі засудження до покарання менш суворого, ніж обмеж. волі; 3 роки – у разі засудження до покарання у виді обмеж. волі або позбавл. волі за злочин невеликої тяжкості; 5 років – у разі засудження до покарання у виді позбавл. волі за злочин серед. тяжкості, а також при засудженні до позбавл. волі на строк не більше 5-ти років за тяжкий злочин; 10 років – у разі засудження до покарання у виді позбавл. волі на строк понад

5 років за тяжкий злочин, а також при засудженні до позбавл. волі на строк не більше 10-ти років за особливо тяжкий злочин; 15 років – у разі засудження до покарання у виді позбавл. волі на строк більше 10-ти років за особливо тяжкий злочин.

Наявність, вид та розмір дод. покарання не впливають на передумову цього виду звільнення: згідно з ч. 2 ст. 80 КК передбачені нею строки давності визначаються осн. покаранням, призначеним за вироком суду. Якщо особу засуджено за сукупністю злочинів, строк давності виконання обвинувального вироку визначається, виходячи з остаточного покарання з урахуванням найбільш тяжкого злочину, що входить до сукупності.

Закінчення строку давності виконання обвинувального вироку визнається сприятливим, якщо особа протягом такого строку не ухилялася від відбування призначеного їй покарання і не вчиняла нових злочинів серед. тяжкості, тяжких або особливо тяжких (див. *Класифікація злочинів*).

Із моменту, коли засуджений ухиляється від відбування покарання, відбувається зупинення строку давності виконання обвинувального вироку. У цих випадках відповідно до ч. 3 ст. 80 КК строк давності не спливає протягом всього періоду ухилення. Перерив цього строку відновлюється з дня з'явлення засудженого для відбування покарання або з дня його затримання. У випадках зупинення строків давності виконання обвинувального вироку відрізок часу, який сплинув до зупинення, не втрачає свого прав. значення і враховується у заг. строку давності

разом з відрізком часу, який сплине після відновлення. У цьому разі строки давності, передбачені пп. 1–3 ч. 1 ст. 80 КК, подвоюються.

У випадках вчинення засудженим нового серед. тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого злочину до закінчення строку давності (як такого, що спливає, так і перерваного) строк давності виконання обвинувального вироку переривається. Обчислення давності в цьому разі починається з дня вчинення нового злочину. З дня вчинення нового злочину починають спливати як строк давності притягнення особи до крим. відповідальності за нього, так і строк давності виконання обвинувального вироку за поперед. злочин. Вчинення особою злочину невеликої тяжкості не перериває спливу строку давності виконання обвинувального вироку. Цей вид звільнення від відбування покарання не пов'язується з будь-якими вимогами щодо подальшої поведінки особи і тому є безумовним.

Передбачений ст. 80 КК вид звільнення від відбування призначеного покарання, за заг. правилом, є обов'язковим (імперативним). І лише у випадках, коли йдеться про осіб, засуджених до довічного позбавл. волі, це звільнення від відбування покарання є факультативним. Відповідно до ч. 5 ст. 80 КК питання про застосування давності до таких осіб вирішується судом. Якщо суд не визнає за можливе застосувати давність, довічне позбавл. волі замінюється позбавл. волі на певний строк. У разі, якщо суд все ж таки визнає за можливе застосувати давність, то особа звільняється від відбування призначеного їй довічного позбавл. волі.

Крим.-прав. наслідки цього виду звільнення від відбування покарання є виключно позитивними для особи. Вона не тільки не відбуватиме того покарання, яке було призначене їй судом, а й з моменту звільнення не вважатиметься такою, що має судимість (ч. 3 ст. 88 КК).

Лит.: Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. К., 2004.

Ю. В. Баулін.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ – реалізація д-вою в особі суду повноваження, відповідно до якого вона відмовляється за наявності підстав, передбачених КК, від держ. осуду особи, яка вчинила злочин, а також від покладання на неї обмежень особистого, майнового або ін. характеру, передбачених законом за вчинення цього злочину.

КК містить 3. в. к. в. як у Загал. част. (напр., розд. IX Загал. част. КК має назву – «Звільнення від кримінальної відповідальності»), так і в деяких статтях Особл. част. КК (напр., 3. в. к. в. за держ. зраду – ч. 2 ст. 111, шпигунство – ч. 2 ст. 114, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) – ч. 4 ст. 212, участь у злочин. орг-ції – ч. 2 ст. 255 та ін.). Систем. і логічне тлумачення закону дає підставу вважати, що КК під 3. в. к. в. розуміє звільнення тільки від майб., потенційної відповідальності. Стосовно ж звільнення від реальної крим. відповідальності закон використовує поняття «звільнення від покарання».

Це пояснюється тим, що крим. відповідальність реалізується в 3-х типових формах, а саме: 1) не пов'язаній із

призначенням винному покарання; 2) пов'язаній із призначенням покарання, але без його реального відбування; 3) пов'язаній із відбуванням призначеного покарання.

Тому звільнення від реальної крим. відповідальності – це звільнення від покарання, тобто від його призначення чи відбування. В усіх ін. випадках має місце звільнення від майб., потенційної крим. відповідальності.

Відповідно до ч. 1 ст. 44 КК особа, яка вчинила злочин, звільняється від крим. відповідальності у випадках, передбачених КК. Отже, повноваження д-ви обмежені КК, який містить вичерпний перелік підстав звільнення від такої відповідальності. Ними є: 1) добровільна відмова від доведення злочину до кінця (ст. 17); 2) дійове каяття (ст. 45); 3) примирення з потерпілим (ст. 46); 4) щире розкаяння особи у вчиненні злочину і наявність клопотання про передачу її на поруки (ст. 47); 5) зміна обстановки (ст. 48); 6) закінчення строків давності (ст. 49, 106); 7) можливість виправлення неповнолітнього без застосування покарання (ст. 97); 8) спец. підстави 3. в. к. в., передбачені в Особл. част. КК (напр., ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212 та ін.).

Згідно з ч. 2 ст. 44 КК 3. в. к. в. у випадках, передбачених КК, здійснюється виключно судом. Порядок 3. в. к. в. встановлюється законом.

3. в. к. в. може мати місце після вчинення злочину в період, якщо для цього виникли й існують передбачені КК підстави, проте в будь-якому разі до закінчення строку, протягом якого на особі лежить обов'язок відповідати за скоєне перед д-вою. За заг. правилом це день